

פרשת לך לך תשפה – הייעוד של ישמעאל והסיכון לישראל

1. שאלה: למה אברהם לקח את הגר לאישה? אנחנו כל כך סובלים מהזיווג הזה. ואיך בכלל יצא ישמעאל הזה מאברהם? הרי כל המלחמה בנו, יושבת על הזכות שמגיעה להם בארץ מאברהם?
עץ הדעת טוב על תהלים קכד: 'לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו' – [למה מתחיל פעמיים 'לולי ה' שהיה לנו? אלא] כבר ידעת שהגלויות אינן אלא ארבע, אבל עוד עתידים ישראל להיות בגלות באחרית הימים בידי ישמעאל ... והנה בהיות ישראל בגלויות הארבעה הם עתידים לומר 'לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל' [וייפטרו מהצרות הללו], ועוד יש גלות אחרון שתקשה מכולם והוא גלות ישמעאל שנקרא 'פרא אדם' ואז יאמרו באופן אחר ['לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו']. כמו שאמרו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל, על מה שאמר בלעם 'אוי מי יחיה משומו אל' – מי יחיה בימיו של מי ששמו שם 'אל' בשמו, כי מכל האומות לא שם הקב"ה שמו אלא אצל ישראל וישמעאל. ועוד אמרו שם לב: ולמה נקרא שמו ישמעאל [לשון עתיד ולא 'שמע-אל' לשון עבר כי הקב"ה כבר שמע תפילתה?], שעתיד הקב"ה לשמוע נאקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים).

בראשית יד, א: ויהי בימי אמרפל מלך שנער אריוך מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים – **רמב"ן:** המעשה הזה אירע לאברהם להורות כי ארבע מלכויות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ... הראשון מלך בבל [שנער] ... ואולי 'אלסר' שם עיר במדי או פרס, ו'עילם' בעיר ההיא המלך מלך יון הראשון, ו'מלך גוים' רמז למלך רומי אשר מלך על עיר מקובצת מעמים רבים. **פרקי דרבי אליעזר כח:** 'והנה אימה, חשיכה, גדולה, נופלת עליו': 'אימה' זו מלכות רביעית [אדום-רומא הארוכה מכולן] שאמר עליה דניאל 'דחילה ואימתני ותקיפא'. 'חשכה' זו מלכות יון מכחישי ה', שהחשיכה עיניהם של ישראל מכל מצוה שבתורה. 'גדולה' זו מלכות פרס ומדי (ששלטה בעולם כולו) וגדלה למכור ישראל בחנם. 'נופלת' זו מלכות בבל, שהפילה עטרת ישראל. **'עליו' אלו בני ישמעאל,** שעליהם בן דוד יצמח, שנאמר 'אויביו אלביש בשת ועליו יציץ נזרו' (תהלים קלב).

2. **בראשית טז:** ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי - **רמב"ן:** אע"פ שאברם מתאוה לבנים, לא עשה בלא רשות שרי ... לעשות **רצון שרי** שתיבנה ממנה, שיהיה לה נחת רוח בבני שפחתה או זכות שתזכה גם כן לבנים בעבור זה. **בראשית טז:** ותענה שרי ותברח מפניה: וימצאה מלאך ה' על עין המים במדבר ... ויאמר לה ... שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה ... הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב ... הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך: והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכן - **רד"ק:** סבלי הענוי שתענך, כי לטוב לך יהיה שתשבי עם אברהם כי בזכותו יהיה זרעך רב מאד. **בראשית כא:** ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק: ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק.

רמב"ן בראשית טז, ו: חטאה אמנו בעינוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהיה פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי. **תוספתא סוטה ה, ז:** 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה' - מה תלמוד לומר 'כל', מלמד שהכריע [כדעת שרה] לשנייה [שילוח ישמעאל מהבית] והכריע לראשונה [שעינתה את הגר].

3. **בבא בתרא נח, א:** רבי בנאה היה מסמן את גבולות מערת המכפלה (רשב"ם: היה נכנס במערות ומוודד מדת ארכן ועשה שם ציון סיד כדי להכיר מקום הטומאה). כשנכנס למערת אברהם, מצא לאליעזר עבד אברהם שעומד על הפתח. שאל רבי בנאה: מה עושה אברהם? אמר לו: שוכב בחיקה של שרה והיא מעיינת בראשו (פולה כינים משערו). אמר רבי בנאה: לך אמור לו, בנאה עומד על הפתח. אמר אברהם לאליעזר: יכנס, שאין יצר הרע בעולם ההוא (ואין פגם בכך שיראה את המראה).
- ליקוטי שיחות טו/147: אברהם לא היה רק אבי יצחק, אלא גם אבי ישמעאל, ואדרבה, ישמעאל נולד לפני יצחק. היינו שאברהם הוא אינו רק אבי העם היהודי, אלא גם אבי שאר האומות כמו שאמר הקב"ה: 'אב המון גוים נתתיך'. לעומת זאת שרה הייתה רק אימו של יצחק. וכך בעבודתם בעולם: אברהם פרסם אלוקות לכל באי עולם עד אפילו לערביים שמשתחוים לאבק רגליהם'. לעומת זאת שרה העניקה השפעה רק למי שראוי, כפי הסיפור של רבי בנאה. ולכן שרה תובעת 'גרש את בן האמה הזאת ואת בנה', כדי להבדיל בין השפע של ישמעאל לשפע של יצחק.